

KONTROVERZE ZVIŽDANJE JASMINE JOVEV OTVORILO ŽUČNU POLEMIKU: TREBA LI



Srdan BRAJČIĆ

Svježi slučaj razotkrivanja malverzacija na najvišoj političkoj razini, nije prošao posve glatko – umjesto s aklamacijom, zviždačica Jasmina Jovev suočila se s glavoboljom. Doduše, ona je kazala Aleksandru Stankoviću da je svjesna kako sada slijedi odmazda i teror nadređenih i institucija, ali možda ipak nije očekivala da će Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje brzinom expres-postolar krenuti u provjeru medicinsku opravdanost njezinog bolovanja. S druge, one medijske strane bivša predstojnica kabineta sisačkomoslavačke županice Marine Lovrić Merzel prokazana je kao nevjerodostojni zviždač s obzirom na to da je bila umiješana u predizbornoj kampanji HDZ-a. Unatoč dokumentarističkom ocrnjivanju vrlo «nesimpatične» županice, Jasmina Jovev nije mogla izbjeći medijsko-institucionalno diskreditiranje pa fućkaš onda takvo zviždanje!

Davorka Budimir, predsjednica udruge Transparency International Hrvatska, upravo upozorava na to da Jovev nije propustila dati objašnjenje o tome da je cjelokupnu dokumentaciju – koja ukazuje na nezakonite radnje županice – davno predala DORH-u. Javnost, istina, trenutačno raspolaže samo s dijelom informacija. No, kaže nam Budimir, već je i prvi sporan račun – onaj za domjenak organiziran u sklopu Lipovljanskih susreta – u javnosti podigao mnogo prašine. Čudno je stoga da načelnik Lipovljana nije mogao potvrditi postojanje tog domjenka. Davorka Budimir, također, upozorava na to da Marina Lovrić Merzel uporno bježi od jasnih odgovora; ako je domjenak organiziran za goste Lipovljanskih susreta, trebala je navesti njihova imena. K tome, građane vrijeđa retorika koja se svodi na frazu: »Ma, dajte, molim Vas...« Budimir pak ističe ne vidi ništa spornog u tome da je Jovev bila na platnoj listi HDZ-a.

– Ako je taj angažman odraden i plaćen po zakonu, a nije u sukobu s propisima vezanima uz njezino radno mjesto, ta se činjenica ne treba previše problematizirati, a pogotovo ne kao jedini odgovor SDP-a za navode koje Jovev iznosi na račun županice Lovrić Merzel, ocjenjuje Budimir.

Odlučnija reakcija

Da ovakve optužbe na račun kontroverzne županice doista mogu biti pogubne, smatra i njezin stranački šef, premijer Zoran Milanović. No, bez obzira na takvu Milanovićevu ocjenu, povijest razvijenih društva uči da političar koji se suoči s ovakvim optužbama o korupciji i malverzaciji brzo stavlja svoj mandat na raspolaganje. Lovrić Merzel to zasad ne pada na pamet, tako se u Hrvatskoj po tom pitanju ništa ne mijenja od razotkrivanja stanja na bankovnom računu Ankice Tuđman.

– Svoj stav hrvatski Transparency iznio je odmah nakon prošlotjedne emisije »Nedjeljom u dva« Aleksandra Stankovića. Od Zorana Milanovića zatražili smo daleko bržu i odlučniju reakciju od one koju je pokazao u slučaju pomoćnika ministra financija Branka Šegona. Ako se SDP želi predstavljati kao stranka poštenih ljudi, stranka mora dobro pročistiti svoje redove, a pod posebnom lupom imati članove koji obnašaju državne dužnosti. Na račun županice Marine Lovrić Merzel stigle su teške optužbe za korupciju i ako za njih postoje i najmanji dokazi, dvojbe oko njezina ostanka na dužnosti nema. Milanović je dan prije afere Lovrić Merzel istaknuo kako SDP igra po najstrožim pravilima, no ni u slučaju Lovrić Merzel nije to pokazao, smatra predsjednica hrvatskog Transparencyja.

Kako bilo, sve kontroverze koje se vežu uz zviždanje Jasmine Jovev otvorile su žučnu polemiku – treba li se baš svakom zviždaču vjerovati. Ponavlja se, naime, dvojba o tome treba li javnost odnosno državne institucije a priori pokloniti povjerenje bilo kojem građaninu koji se odluči na to da javno prokazuje

FUĆKAŠ zviždanje

Zviždači su de facto omražena skupina jer djeluju »nelojalno« prema sredini u kojoj ukazuju na nezakonitosti te ih se stoga ponižava i osuđuje

EUROPSKA PRAKSA

U Hrvatskoj odredbe relevantne za zaštitu zviždača sadržavaju Zakon o radu i Zakon o državnim službenicima. Budimir pojašnjava da je tako i u većini zemalja Europske unije.

– U recimo Francuskoj zviždače, također, štiti se Zakonom o radu i Zakonom o javnim službenicima. Za privatni su sektor unesene posebne mjere zaštite kroz Zakon o radu prema kojima se ni jedan djelatnik ne može udaljiti od rada zbog dobronamjernog odavanja činjenica korupcije s kojima se upoznao u okviru izvršavanja svojih poslovnih obveza i zaduženja, svom poslodavcu, administrativnim ili sudbenim vlastima. U Finskoj su dužnosnici i djelatnici državne

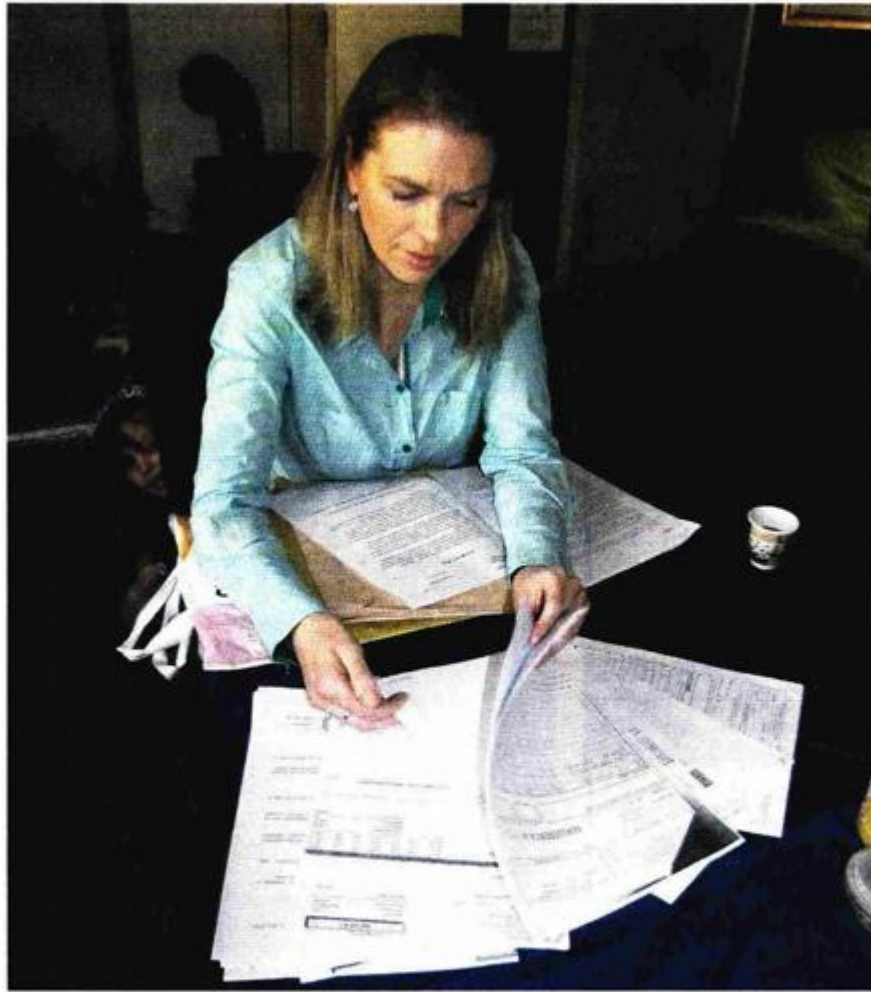
uprave dužni, u skladu s profesionalnim ponašanjem, prijaviti bilo kakve protuzakonite radnje koje uoče. Finski način ostvarivanja uloge zviždača podrazumijeva otvoreno društvo, kulturu organiziranja zajednice te lojalnost i profesionalnu etiku koji jamče integritet i transparentnost. Naglasak je na problemu, a ne na zviždaču, a zaštita anonimnosti je apsolutni preduvjet. U Švedskoj je sloboda pružanja informacija medijima regulirana dvama od četiri ustavna zakona: Zakonom o slobodi medija i Temeljnim zakonom o slobodi izražavanja. Ta se sloboda odnosi na sve, ali je od posebne važnosti za državne službenike te ostale koji su angažirani od strane države i op-

ćina. Zakonom o državnim službenicima i namještenicima još iz 1979. godine propisano je da su austrijski državni službenici na saveznoj razini dužni prijaviti svaku osnovanu sumnju na počinjenje kažnjivog djela (uključujući zloporabu položaja, primanje mita) koju uoče prilikom obavljanja svoje dužnosti. U Ustavu Litve stoji da svako ljudsko biće ima pravo na svoja uvjerenja i smije ih slobodno izražavati. Osobu se ne smije sprječavati u traženju, primanju i davanju informacija i ideja. Sloboda izražavanja uvjerenja, davanja i primanja informacija ne smije biti ograničena drugačije osim zakonom, ako je to potrebno zbog zaštite zdravlja, časti i dostojan-

stva, privatnog života, morala osobe, ili zbog obrane ustavnog poretka. Sloboda izražavanja uvjerenja i pružanja informacija bit će nekompatibilna s kaznenim radnjama: poticanja nacionalne, rasne, religijske, ili društvene mržnje, nasilja i diskriminacije, s klevetom i dezinformacijom. Građanin ima pravo primanja, prema proceduri utemeljenoj po zakonu, svake informacije koja ga se tiče, a koja se nalazi u državnim institucijama. Kao što vidite, zaštita zviždača različito je riješena u članicama Unije, no kako je problem zviždača sve veći, i u tim su zemljama snažne inicijative da se zviždači štite posebnim zakonom, ilustrira europsku praksu naša sugovornica.



SE SVAKOM ZVIŽDAČU VJEROVATI



navodne malverzacije. U Transparen-cyju smatraju da javnost i državne insti-tucije moraju u tome imati zadržku.

– Na državnim je institucijama da odra-de svoj posao što uključuje temeljitu is-tragu i pošteno suđenje, a na javnosti da donosi zaključke tek kad su joj podastrije-ti čvrsti dokazi u nečije malverzacije. Nai-me, mediji danas imaju preveliku moć, a manipulacija informacijama jedno je od najmoćnijih oružja današnjice. Pod dobro upravljanim komunikacijskim kampanja-ma ljudi kreću čak i u prosvjede te ratove. Daleko lakše od toga je nekoga diskrediti-rati putem medija. Nikada demantij nije jak kao zvučan medijski napad i na medi-jima je velika odgovornost – objektivno izvješćivati, a ne i najmanjem »zvižduku« dati senzacionalističke razmjere. Zbog to-ga iznimno poštujemo novinare i medijs-ke kuće koji su temeljito istraživali afere Šegon i Lovrić Merzel omogućujući gra-danima da sami o njima donesu zaklju-čak. Visoka komunikacijska kultura jedno je od obilježja razvijenih demokracija. Nadamo se da će i razvoj te kulture dopri-nijeti stvaranju novih pravila u hrvatskoj politici, drži Davorka Budimir.

Čeka ih kalvarija

No, ovdašnje političke elite u brojnim slučajevima pokazuju da se još uvijek ne žele ponašati u skladu s demokratskim procedurama. Štoviše, nomenklatura se posebno nazadnom pokaže kad zvižda-či ukazuju na njihove zloupotrebe služ-benih ovlasti. Mnoge zviždače nakon ot-krivanja kriminala čeka kalvarija. Budi-mir upozorava na to da gotovo svi dobi-vaju otkaz, a pravdu onda traže kroz du-ge i iscrpljujuće radne sporove. Para-doksalno, zviždaču se nikada formalno-pravno ne daje otkaz isključivo radi ukazivanja na kriminal i korupciju u sredini u kojoj radi. Često su to izmišljeni razlo-zi koji se tek u kasnijem radno-pravnom sudskom postupku eventualno mogu dokazati kao neutemeljeni.

– Međutim, zviždači rijetko dolaze do svoje pravde. Kada i ako dobiju prvostu-panjska rješenja u radnim sporovima, trebaju čekati drugostupanjsku presudu, a potom nerijetko i reviziju postupka. To traje godinama, a njihova je egzistencija ugrožena. Zviždači su de facto omraže-na skupina jer djeluju »nelojalno« prema sredini u kojoj ukazuju na nezakonitosti, te ih se stoga ponižava, osuđuje i ocr-njuje, nekima i prijeti, a zbog svoje javne eksponiranosti teško da ponovno mogu pronaći posao. Umjesto da zviždač bude moralni uzor i stup društva, u Hrvatskoj se događa upravo suprotno. Najčešće se

strukture protiv kojih su zviždači ustali, svojski i osobno trude uništiti ugled zviždača, kaže nam Davorka Budimir.

Prema tome, nije čudno da u ovoj zemlji nismo svjedočili brojnim slučajevi-ma građanske hrabrosti u prijavljivanju kriminala. Ilustrativno, na internetskom servisu YouTube i danas se može pogle-dati video zapis koji Ankicu Lepej dis-kreditira kao »kriminalku koja je preras-la u božanstvo lijevo-liberalne jugosfe-raške klike«. O životnoj golgoti i pogromu Ankice Lepej i Vesne Balenović pu-no je toga rečeno i napisano.

– Svatko strahuje za vlastitu egzisten-ciju, a životne priče zviždača su strašne. Gubitak radnog mjesta dovodi do siro-maštva, raspada obitelji, bolesti i samou-bojstava. Upravo to mnoge poštene ljude natjera da kad opaze kriminal i korupciju na svojem radnom mjestu, okrenu glavu u drugom smjeru, ilustrira Budimir.

Bolja zaštita

Koliko je zaštita zviždača u Hrvatskoj neučinkovita, potvrđuje i nedavno Anti-korupcijsko izvješće Europske unije. Od svih zemalja članica jedino je Hrvatskoj savjetovana nužnost uspostavljanja učinkovitije zaštite zviždača.

– Zato pozdravljamo prijedlog zakona o zaštiti zviždača koji je Saboru poslalo ci-vilno društvo. U Hrvatskoj će bolja zaštita zviždača zaživjeti tek kada će u svaku poru društva biti usadene antikorupcijske vrije-dnosti i kada će se takvi ljudi nagrađivati, a ne osuđivati. To, dakle, ne podrazumije-va samo zakonska rješenja, nego i promje-nu mentalnog sklopa kod ljudi. Antiko-rupcija ide ruku pod ruku s razvojem i de-mokratizacijom društva, što podrazumije-va i poštivanje onih koji misle i žive druga-čije. Zviždači su osobe koje misle drugači-je od većine koja uživa blagodat sustava u koji se ta ista većina uklopila bez obzira na to što ta ista većina zna da sustav nije do-bar i da je korumpiran, smatra Budimir.

Prema njezinom mišljenju, građane na razobličavanje svakojakih malverza-cija motivira visoka osobna moralna načela. Upravo bi od njih hrvatski poli-tičari mogli naučiti pravo značenje rada za javno dobro.

– Naime, dok posljednje afere koje su uzdrmale hrvatsku javnost, pokazuju kako je tim dužnosnicima privatni inter-es ispred javnog, zviždači svoj privatni život žrtvuju za javno dobro. Edwardu Snowdenu divi se cijeli svijet, a hrvatski zviždači najčešće već nekoliko dana na-kon razotkrivanja afere koje će im stu-bokom promijeniti život, postaju lanjski snijeg, smatra Budimir.